



אבל באמצעות מותר לשחות<sup>1</sup> שאין לחוש שיבואו לעקור תקנת חכמים על ידי זה כיון שחכמים לא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה<sup>2</sup>:

**ב** הנהוגים לשחות בראש השנה ויום כפור כשאומרים זכרנו וזמי כמק"י צריכים לזקוף בשמנועים לסוף הברכה<sup>1</sup> ואע"פ שבאבות כורע בסוף הברכה מ"מ צריך לזקוף מעט בסוף זכרנו<sup>2</sup> קודם שיאמר איוו תיבות הסמוכות לברוך אתה<sup>3</sup> כדי שיוכל אח"כ לחזור ולשחות כשיאמר ברוך אתה שלא די בשחיה הראשונה מפני שצריך לברוע בברוך<sup>4</sup> כמו שיתבאר<sup>5</sup> ועוד כדי שיהיה נראה שחזור וכורע משום חיוב<sup>6</sup> ששחיה ראשונה היתה רשות ובסוף מי כמק"א צ"ל לזקוף עד שיגיע לברוך אתה<sup>7</sup> שאז וזקף מעט כדי שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו לשחות אלא בברוך אתה שבאבות והודאה.

וכן הנהוגים להתפלל כל התפלה בראש השנה ויום כפור בכריעה צריכים לזקוף בסוף כל ברכה<sup>1</sup> ובהחלת כל ברכה<sup>2</sup> שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו אלא בתחלת אבות והודאה ובסופן:

**ג** הכורע בהודאה שבברכת המזון ובהודאה של הלל שהיא הורו לה<sup>1</sup> כי טוב וגו' הרי זה מנוגה<sup>2</sup> והוא הדין בשאר הודאות כגון לך לברך אנחנו מודים<sup>3</sup> ועתה אלוקנו מודים אנחנו לך<sup>4</sup> שאין לברוע בברוך אתה ולא בהודאה<sup>5</sup> אלא במקומות שתקנו חכמים באבות תחלה וסוף ובהודאה שבתפלה תחלה וסוף<sup>6</sup> מפני שלשון הודאה אינו מלשון השתחואה כלל<sup>7</sup> אלא מלשון החוקת טובה והילול והכורע מחמת לשון הודאה שמוכר ה"ז מנוגה וסכל הוא<sup>8</sup> וכריעתו סכלות.

אבל מי שכורע באיזה מקומות של שבחים או תחנונים<sup>9</sup> או מחמת איהו מעט שיש לו שגרא לו שראוי לשחות באותו מקום או מחמת המנהג כמו הכריעות שבקדיש<sup>10</sup> או מחמת שנתלה לבו בתפלה ה"ז משוכח ואינו כמוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו אלא בהודאה שבתפלה לבדה וה"ז דומה כמוי שכורע באמצע ברכות של תפלה<sup>11</sup> שאין בוה כמוסיף על תקנת חכמים כיון שלא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה כמו שנתבאר<sup>12</sup> אבל הכורע בהודאות הנ"ל מחמת לשון הודאה שמוכר ה"ז סכל.

**10** בדיחא שם ברכות לר, ב וגמ' שם ורש"י ד"ה בהודאה. מור סי' קנז. שו"ע סי' א"ג.  
**11** בתפלה נשנית.  
**12** כמפקדי דמורה.  
**יט** הרב רבינו יונה ברכות שם. שו"ע סי' קנז. שו"ע סי' קנא.  
**יז** רמ"א סי' נא סי' קנז. וראה לעיל סי' נא סי' א. ולקמן סי' תפלה [ולענין כריעה בברוך אתה, ראה של"ה ענין תפלה (ד"ה בפרק אין עומדין). רבי המדרש פ"ה דברכות אות סה. מ"א סי' קנח סי' ב].  
**כ** כדלעיל סי' א' ע"ג.  
**כא** שול"ה שם דלא כס"ד סי' ק.  
**כב** ע"י רש"י ומגילה כה, א ד"ה אמר.  
**כג** ראה תוס' ברכות לא, א ד"ה ומוצאו בשם הר"ר יוסף.  
**דא"ש** פ"ה דברכות סוף סי' ג. של"ה שם. מ"ז סי' ק.  
**מ"א** שם.  
**כד** דלעיל סי' נו מ"ה.  
**כה** ע"י ט"ז קט"ו סי' ב. וראה לקמן סי' קנח סוף סי' ג.  
**כו** לעיל סוף סי' א.

**ד** ר"ת תוס' ברכות כא, ב ד"ה עד, וברא"ש פ"ג דברכות סי' י' ד' תוס' שם לא, א ד"ה ומוצאו בשם ר"י. רא"ש פ"ה דברכות סי' ג. מור ושו"ע סי' א.  
**ה** ט"ז סי' ב. וראה לקמן סי' ג. לעיל סי' קפ ס"ב.  
**ו** ראה לקמן סי' תקנ"ג.  
**ז** תוס' ברכות יב, ב ד"ה כרע. ושם לא, א ד"ה ומוצאו. סמ"ק סי' יא. רא"ש ברכות פ"ה סי' ג. מור ושו"ע סי' ב.  
**ח** רמ"א שם.  
**ט** ט"ז סי' ג.  
**י** אגודה ברכות סי' כפ. מ"א סי' ב.  
**יא** להלן סי' ה.  
**יב** רמ"א שם.  
**יג** ט"ז סי' ג.  
**יד** ראה תוס' ברכות יב, ב ד"ה כרע. טור ושו"ע סי' תקנ"ב סי' ה. וראה לקמן שם סי' ה.  
**טו** ע"י שם. וראה מורש"ל בח"י לפור סי' תקנ"ב דובא בפרישה שם אות ב, וב"ח שם ד"ה ונהנין. ולקמן שם סי' ה. וראה לקמן סוף סי' ה.

# הלכות תפלה קיג

## שכה

וכן הכרוע בכול קומה לפניך תשתחוה<sup>13</sup> ה"ז ג"כ מגונה<sup>14</sup> מפני שכרוע מחמת לשון השתחוואה שמוכרז ובאמת אין לכרוע מפני זה<sup>15</sup> אבל בואנחנו כורעים<sup>16</sup> כיון שאינו אומר על עצמו אלא על כל העולם כולו שמשתחווים לפניו יתברך יפה הם עושים וכמו כן מה שנהגים לכרוע במוסף יום הכפורים בוהכנהנים והעם וכו' היו כורעים<sup>17</sup> ג"כ אינו אומר על עצמו אלא לומר מה שעשו הכהנים והעם בזמן בית המקדש ואנו מדרמים עצמינו במקום הכהנים ג"כ יפה עושים וכן מה שאומרים בסדר עבודה במוסף יום כפור חטאו עוו פשעו בני ישראל<sup>18</sup> אנו מדרמין עצמינו כאלו אנחנו אותן בית ישראל ויפה עושים אותן המכים על לבם כדרך שעושים<sup>19</sup> באמרים אשמנו<sup>20</sup>:

ך המתפלל צריך שירבע עד שיתפקקו כל חוליות שבשרה<sup>21</sup> ולא ירבע מאצמו מתניו וראשו יאשר וקוף אלא גם ראשו יכוף<sup>22</sup> כאנמון<sup>23</sup> ולא ישהה כל כך עד שיהיה פיו כנגד הגור של מכנסים<sup>24</sup> מפני שנראה כיוהרא<sup>25</sup> ששוחה יותר מראי<sup>26</sup> וזקן ותולה שאינו יכול לשחות עד שיתפקקו כיון שהרכין ראשו דיו<sup>27</sup> מאחר שניכר שהפץ לכרוע אלא שמצמער<sup>28</sup>:

ך המתפלל כרוע בברוך זוקף בשם<sup>29</sup> על שם<sup>30</sup> ה' זוקף כפופים<sup>31</sup> ומ"מ בכריעה שבתחלת ברכה אם רצה שלא לזקוף עד סמוך לחתימה הרשות בידו<sup>32</sup> אלא שאם רצה לזקוף מיד צריך לזקוף בשם. וכן בכריעה שבסוף ברכה שהוא חייב לזקוף מיד כדי שלא להיות שחוח בתחלת ברכה שלאחריה<sup>33</sup> אוי צריך הוא לזקוף בשם שמשום ה' זוקף כפופים לא הצריכו לזקוף מכריעתו כלל אלא אם מבלעדי כן הוא זוקף אוי משום ה' זוקף כפופים יזקוף בשם ולכן הנהגין להתפלל כראש השנה ויום כפור בכריעה א"צ לזקוף אלא בסוף ברכה ותחלתה כמו שנתבאר<sup>34</sup>:

ך כשהוא כרוע בטהירות כפעם אחת<sup>35</sup> וכשהוא זוקף זוקף בנחת ראשו תחלה ואח"כ גורף של תהא הכריעה נראית עליו כמשאוי אם יזקוף בטהירות. וע"פ הסוד<sup>36</sup> כשאומר ברוך ירבע בברכו ובאתה ישתחוה עד שיתפקקו כל החוליות:

כז תחפלת נשמת.

**כח** רבינו ירוחם תרבי א ה"ג שיע' ס"ג. ונ"א ס"ה נ"א ס"ו.  
**כט** ש"ז ס"ק ד. של"ח עניני תפלה (ו"ה בפ' אין), הובא  
**ל** גמ"א ס"י קפה ס"ק ב. בתהל"ד ובקדו"ש תגהו: מפני  
 זה כיון שאינו אומר על עצמו כו' יתברך אבל בואנחנו  
 כורעים יפה הם עושים וכמו כן כו'.  
**ל** ראה לעיל ס"י קפו ס"ב.

**לא** ראה לקמן ס"י תרכ"א ס"ב וש"נ.

**לב** ראה פור ס"י תרכ"א. לקמן שם ס"ח. ס"א.

**לג** ראה לקמן ס"י תר"ו ס"ו.

**לד** ש"ז שם.

**לה** רבי יהושע בן לוי ברכות כח, ב. מור ושילע ס"ד.

**לו** ראה יג"ח (ג). תוב' ח ע' סא. ולענין מורים ראה

לקמן ס"י קפו ס"א.

**לז** עולא ברכות שם לפי רב האי הובא ברשב"א ברכות

שם וש"ו. וראה גם תוס' ברכות יב, ב ד"ה כרע. רא"ש

ברכות פ"ק ס"י פ"ג, וז"ה ס"י כב. שילע ס"ה.

**לח** ראה ישילע נ"ח, ה. וראה גם לקמן ס"י תרעה ס"א.

לח הגהות אשר"י פרק תפלת השחר ס"י כא. שילע ס"ה.

**לט** ש"ז ס"ק ה. וראה כ"י ס"י קכו (ד"ה ובעניא).

**מ** ראה גם תוס' ברכות יב, ב ד"ה כרע (וראבי"ה ברכות

ס"י לש) מורשלוני פ"ק ברכות ד"ה. סמ"ע עשין י"א.

כ"י. ולענין מורים ראה לקמן שם.

**מא** רבי חזיניא שם סח, ב. מור ושילע ס"ה.

**מב** דבא ברכות שם רש"י ד"ה רבנעתי. מור ושילע שם.

**מג** דב ברכות י"ב, א. מור ושילע ס"ו.

**מד** שחזא ברכות שם. מור. מ"ז ס"ק ו.

**מה** תרולים קמ"ג, ה.

**מו** ע"י מ"א ס"ק ה. תרומת הדשן ח"ב ס"י ק, דרכי משה

ס"י קכה. מ"א ס"י קכו ס"ק ב. תהלת לדוד ס"ק ב. וראה

לקמן ס"י קכו ס"א.

**מז** ע"י לעיל ס"א.

**מח** לעיל ס"ב.

**מט** דב ששת שם י"ב, ב דפירושי רש"י ד"ה זקף. הובא

בפור. שילע ס"ו.

**נ** וזרז ר"ע א"ג, ב. שער הדמונת כונת העמידה דרוש

ב. פ"ח שער העמידה פ"ז. של"ח עניני תפלה. מ"א

ס"ק ד.

ז המתפלל ובא כנגדו נכרי ושתי וערב בירו<sup>10</sup> והגיע למקום ששוחזן בו לא ישחה אע"פ שלבו לשמים מפני מראית העין שנראה כמשתחוה לעבודה זרה (וכל מקום שאסרו מפני מראית העין אפילו בהררי חדרים אסור<sup>11</sup>) ואם הנכרי הוא שר או הגמון<sup>12</sup> שאף מבלעדי השתי וערב שבידו משתחיים לו אפשר להקל אפילו במקום רואים כמו שיתבאר ב"ד ס' ק"ג<sup>13</sup>:

ח אין להוסיף על תואריו של הקדוש ברוך הוא יותר מהאל הגדול הגבור והנורא<sup>14</sup> לפי שכשאומר יותר מהם ומסיים נראה כאלו סיים כל שבחיו ומי יוכל להשמיע כל תהלתו וגם אלו השלשה כינויים אם לא שכתבן משה בתורה וכאו אנשי כנסת הגדולה ותיקנום בתפלה<sup>15</sup> לא היינו אומרים אותם לפיכך אין לשנות ממטבע שבטענו הכמים.

במה דברים אמורים בתפלת י"ח אבל בתחנונים או בקשות ושכחים שאדם אומר מעצמו יכול להרבות בתוארים כמו שירצה<sup>16</sup> מפני שכשהוא מתחנן בינו לבין עצמו ואומר תוארים נראה שאינו אומרם אלא לפי שאלו התוארים צריכים לבקשתו<sup>17</sup> מה שאין כן בתפלת י"ח שבאות הברכה הראשונה לא באו בכאן התוארים אלא כדי להזכיר שבחו של מקום בלבד שהרי עדיין אין אנו שואלין שום צורך מאתו.

יש אורסין בכל ענין<sup>18</sup> לפי שכל השלימות שהם אצלינו אין אצלו יתברך ממינם דבר אלא כולם חסרונות בחוקו יתברך והוא משל למוך<sup>19</sup> שהיה לו אלף אלפים דגרי והב ומקלסין אותו כשל כסף שנגאו הוא לו<sup>20</sup> (שכל השבחים והכינויים לא יחסו לו יתברך על צד החיוב כי שמו מרומם על כל ברכה ותהלה אלא על דרך שלילה לשלול הפכס משמו יתברך כנודע להודיעים ענין אחדותו יתברך הפשוט בתכלית הפשטות<sup>21</sup>).

והעיקר כסבירא הראשונה<sup>22</sup> ולכן נהגו לומר תחינות ענין<sup>23</sup> ו<sup>24</sup> המסודרים בא"ב וכל אות תואר ושבח בפני עצמו<sup>25</sup> וכן הרבה תפלות דומות לזו ואעפ"כ נכון למי שירצה להאריך בשבחי המקום שיאמר אותן בקריאת פסוקים לצאת לדבריו הכל<sup>26</sup>:

מ האומר בתחנונו<sup>27</sup> מי שריחם על קן צפור ירחם עלינו משתיקין אותו<sup>28</sup> שאין מצות המקום רחמנות אלא גזירות על עמו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזירת הוקותיו אף בדברים שיש לשמן ולאומות העולם להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו. וכן האומר על המוכ שאתה עושה לנו יזכר שמך משתיקין אותו<sup>29</sup> שהיוב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה כמו שיתבאר בס' ר"ל<sup>30</sup>:

נא הנהות אשרי פ"ק הברכות ס' מי כשם אור זרוע.  
 גב ש"ע ס"ח.  
 גכ ע"ז י"ב א. וראה הלקמן ס' שא ס"ז וש"נ.  
 גד ראה ת"א ס' ק. ג.  
 נה ס' זה בשוע"ר לא הניע לדינו, וראה רמ"א שם ס"ג.  
 נז ד' חנינה ברכות ג, ב. מור וש"ע ס"ב. מ"ז ס"ק ז.  
 נו ראה גם לעיל ס' טא ס"ז.  
 נז ראה לעיל ס' פמ ס"א וש"נ.  
 נח מור כ"ש ר"י. רמ"א הובא בשבלי הלקן. תוס' ר' יהודה ברכות שם. רמ"א פ"ה הברכות ס' טז. השב"א ברכות שם בשם ר' חיי גאון (ראה אה"ג ברכות – הפרושים ע"ל 46).  
 נח התר"י אבות הובא בב"י.  
 נט רוב"ש פ"ט מ"ח' תפלה ה"ז והגנת השוד.

ס ברכות שם.  
 סא מורה נבוכים ה"א ס"ב נב.  
 סב ראה מ"ג שם. לקו"ת פקודי ו, ג.  
 סג ש"ע ס"ב.  
 סד מובאים בספריו ה"ב' בנוסח הפליחות לימי הפליחות וליתב"פ.  
 סה דרכי משה.  
 סו הרב רבנו יונה ברכות ג, ב. ש"ע שם.  
 סז רוב"ש פ"ט מ"ח' תפלה ה"ז. הובא במור.  
 סח משנה ג' שם. ברכות ג, ב. ורש"י ר"ה מריתני. רמב"ם שם. מ"א ס"ק ג.  
 סט משנה ג' שם. ורש"י ד"ה ע"ל. מ"א שם.  
 ע ס' זה בשוע"ר לא הניע לדינו וראה מור וש"ע שם ס"ה. סר ברכת הנהנין פ"ב ה"ח. וראה לעיל ס' מו ס"ד.